

vizionista törekvéseket.

(19) *Az 1956-os magyar forradalom...*, 135. sz. dokumentum, 153–154.

(20) OHA, 473. szám. Interjú Jerzy Morawskival, a LEMP PB egykori tagjával, készítette Tischler János, (1991)

(21) *Az 1956-os magyar forradalom...*, 140. sz. dokumentum, 159–161.

(22) *Az 1956-os magyar forradalom...*, 118. sz. dokumentum, 140.

(23) *Az 1956-os magyar forradalom...*, 31. sz. dokumentum, 55.

(24) *Az 1956-os magyar forradalom...*, 117. sz. dokumentum, 140.

(25) *Az 1956-os magyar forradalom...*, 34. sz. dokumentum, 57–58. A néhány esztendei házi őrizet után szabadult Wyszynski bíboros pragmatizmusa abban mutatkozott meg 1956 őszén, hogy az ország érdekét és a társadalmi béke megőrzését szem előtt tartva Gomulka mellé állt. Wyszynski mindig hajlott a meg egyezésre a kommunista hatalommal (anélkül, hogy alapelveit feladta volna), ha a helyzet ezt úgy kívánta. Ennek a rugalmas, ugyanakkor határozott és következetes politikának köszönhető, hogy a lengyel katolikus egyház mindvégig számottevő erő maradt a LEMP vezetésével szemben.

(26) *Az 1956-os magyar forradalom...*, 136. sz. dokumentum, 154.

(27) Ezt Gomulka is kiemelte a LEMP Rzeszówi Vajdasági Pártkonferenciáján 1956. december 22-én elmondott felszólalásában. (AAN, KC PZPR, 237/V–842.)

(28) Gomulka ezt a hivatalos lengyel álláspontot – lényegtelen módosításokkal – minden egyes alkalommal kifejtette azokon a decemberben tartott varsói és

vajdasági pártaktíva-üléseken, amelyeket a LEMP KB 8. plénuma utáni új politika megvitatása céljából hívtak össze.

(29) Tischler János (1993): Egy 1957 májusi lengyel követjelentés Budapestről. *Népszabadság*, február 13. Az informátor a Moszkvából frissen visszatért Révai József volt, aki nem tartotta magára nézve kötelezőnek az MSZMP pártfegyelmet, ezért nyugodtan „fecsegett” Willmannak.

(30) Lásd a 17. lábjegyzetet.

(31) Baráth Magdolna – Ripp Zoltán (1994, szerk.): *A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei*. IV. kötet. Intera Rt., Budapest. 260.

(32) *Az 1956-os magyar forradalom...*, 137. sz. dokumentum, 155.

(33) *Zolnierz Wolności*, 1956. november 28.

(34) Archiwum polskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych (Lengyel Külügyminisztérium Levéltára), zespól 7, wiązka 69, teczka 571.

(35) Három eredeti bélyeg a szerző birtokában.

(36) *Az 1956-os magyar forradalom...*, 159. sz. dokumentum, 205–207.

(37) Az ezt tanúsító dokumentum hiteles másolata a szerző birtokában.

(38) *Az 1956-os magyar forradalom...*, 156. sz. dokumentum, 202–203.

(39) AAN, KC PZPR, 237/V–295.

(40) Magyar Országos Levéltár, Külügyi Iratok, XIX–J–1–j, Lengyelország, 3. doboz 4/j, 00783/1958.

(41) AAN, KC PZPR, 237/V–324.

(42) Lásd a 2. lábjegyzetet.

Tischler János
1956-os Intézet

Az utolsó szittyá vitéz

Nemzeti cserkészetünk hőskora

1928-ban a Somogyi Ujság kaposvári nyomdájából ötvenöt oldalas piciny könyvecske látott napvilágot. A Hortobágyi Ágost nyugalmazott királyi tanfelügyelő által írt, tenyérben elférő munka „A cserkészet hajdan” címet viseli.

A cím azonban kissé félrevezető, mert a szerző nem annak a cserkészetnek a hőskorát írta meg, amelynek egyik legismertebb vezetője (miniszterelnökként is büszkén pózolt a kamerák előtt a jellegzetes rövidnadrágos, kalapos egyenruhájában), hanem annak a cserkészetnek a történetét, amelyet gyermekkorában szittyá vitézként megélt. A szerző ál-

lítása szerint ugyanis a szittyásdi volt az igazi, a nemzeti cserkészet.

A könyvecske alapján a szerzőről keveset lehet megtudni. 1928-ban Kaposváron él a nyugalmazott tanfelügyelő. Valószínűsíthető, hogy már 1913-ban is itt élhetett, mert utal arra, hogy az általunk is ismert cserkészet 1913-ban „talált első visszhangra” Kaposváron. Nyilván ekkor még

aktív tanfelügyelő, hiszen 1928-ban kiadott művében megemlíti, hogy ötven évvel korábbi eseményekről fog írni, amikor ő középiskolás diákként „szittyáskodott” a pajtásaival. Ennek az adatnak az alapján valószínűsíthetjük, hogy az 1870-es évek végén történhetek a könyvecskében leírt események, és kiszámolható az is, hogy valamikor az 1860-as években született Hortobágyi Ágost.

Igen nehéz lokalizálni a leírt események helyszínét. Egy helyütt említés történik a „Nagyduna” rendszeres átúszásáról, és annyi bizonyos még, hogy iskolavárost kell keresnünk, mert tudható az is, hogy a vidéki diákok nyáron hazautaznak, s ilyenkor szinte kiürül a kisváros. E név szerint nem említett iskolaváros Hortobágyi Ágost otthona volt, mert egy másik szövegrészletből kiderül, hogy igen tágas udvarral rendelkező házban laktak. Sajnos a szerző sem családjáról, sem anyagi helyzetéről semmit nem hajlandó elárulni. Még kedves középiskoláját, sőt tisztelt professzorait sem nevezi meg. Későbbi tanulmányairól sem kapunk információt. Csak feltételezhetjük, hogy valamilyen felsőfokú pedagógiai képzésben is részesült a középiskola befejezése után. Nyilván iskolaéveit követően került valamikor Kaposvárra, talán éppen a munkája szolgáltatta el a Duna parti városából a somogyi dombok közé, a Kapos folyóhoz. Sajnos csak találgathatjuk, mely Duna menti városról lehet szó, mert a szövegkörnyezetből nem lehet eldönteni, hogy a „Nagyduna” csak kedveskedő formula, vagy az Öreg Dunát kell értenünk alatta, például a szentendrei Duna-ág ellenében.

Hortobágyi Ágost a könyvét azzal a szándékkal írta, hogy „...hadd ismerje meg játékainkat a mai korszak modern cserkésze és leventéje.” A bevezető rész végén személyes hangon szól a szerző az 1928-as év cserkészeihez, amit szó szerint érdemes itt idézni, mivel a szittyá vitézkedések megírásának valódi motivációját olvashatjuk a *Horthy*-korszak jellemző retorikai fogásaival tálalva: „Ifjú cserkész Bajtársaim! Ti sem volnátok ma dédelgetett fiai a hazának, ha a gyászos emlékü triano-

ni parancs magyar öntudatra nem ébresztette volna a folytonosan mulatozni szerető magyart és ha e borzalmasan megcsontított haza ezer éves határainak visszaszerzését nem óhajtaná minden honfíú és honleány. Ez a Ti szerencsétek a szerencsétlenségben!”

Hortobágyi Ágost tehát munkájában mintegy szembeállítja a két világháború közti Magyarország cserkész- és leventemozgalmát a gyermekkori szittyá vitézkedéssel. Elismeri ugyan, hogy szükség van az állam által preferált mindkét mozgalomra, de az igazi, a nemzeti alapon nyugvó cserkészlet mégis értékesebb. Természetesen a szerzőtől arra is megkapjuk a választ, hogy miért gondolta így. Nyugalmasított tanfelügyelőnk szerint a cserkész és levente élettel az a legnagyobb probléma, hogy idegen eredetű, és nem a nemzeti hagyományokból táplálkozik. A „boldog békeévek” középiskolásai a diszkoszvetést például azért nem vették be a szittyá játékok közé, mert idegen eredetű sportnak tekintették.

Amúgy Hortobágyi ugyanilyen rosszalóan vélekedik az olyan újmódi játékokról, mint a svéd torna és a „football” is. A svéd torna előtérbe kerülésével nyugatot utánzó országos tornaversenyeket szerveztek, amely sok költséggel, utazással, divathóborttal járt együtt, ráadásul általa terjedt el a nemzetközi külsejű „tornadress”.

Szerzőnk a szittyásdi pozitívumaként állapítja meg azt, hogy ellentétben a cserkészzel és a leventemozgalommal, nem a katonaeletre nevelte a fiatalokat. Vezetőiket mindig demokratikus módon választották azok közül, akik az adott feladathoz legjobban értettek. Így minden alkalommal ilyen módon választottak fővezért és alvezért. Például ha íjászatra került sor, akkor a legügyesebb íjászok közül választották a két vezetőt, akiknek mindenki köteles volt engedelmeskedni. Hortobágyi elismeri, hogy mivel nem álltak idősebbek felügyelete alatt, ezért nagy ritkán elfajultak a dolgok, és verekedéssel végződött a játék. A megátalkodott renitenseket végleg kitilthatták a játékaikból, vagy csak egyszerűen „megcsapták” őket.

Amint a könyvecske felépítéséből is kintűnik, a szittyásdi szervesen kapcsolódott a tanévhez, sőt a tananyaghoz és a tanítási módszerekhez is. A hajdani cserkészlet ugyanis legkiterjedtebb formájában ősztől a nyári szünetig működött. Nyáron a nagyszámú vidéki középiskolás hazament a szülői házba és csak a helybeli diákokkal folyt a szittyá élet.

A mai olvasó számára érdekes lehet, hogy a tananyag is alkalmazkodott a természeti rendjéhez. Ősszel és tavasszal a tanuló ifjúság olyan iskolai feladatokat kapott, amelyeket a szabadban lehetett elvégezni. A professzorok irányítása alatt végeztek különféle mérési gyakorlatokat, gyűjtöttek rovarokat és növényeket, alaposan megismerték az ehető gombákat és erdei gyümölcsöket. A szittyá élet során a diákok az iskolában szerzett elméleti és gyakorlati ismereteiket minden alkalommal használták. A szittyásdi lényege abban rejlett, hogy a gyakorlatok és játékok felidézze a dicső magyar múltat, és nem a majdani katonaeletre neveltek, mint a cserkészlet. Belátható, hogy mindez egyenesen következett a békeévek közhangulatából, hiszen a trianoni döntést követően már központilag támogatott formában zajlott a diákok iskolán kívüli tevékenysége.

A hajdani cserkészek, a szittyá vitézek nem rendelkeztek egységes viselettel. Magyaros szabású zsinóros kabátja szinte mindenkinek volt. A szegény diákokat pe-

dig a módosabb szülők segítették ki egy-egy viseltes darabbal. A kabát színét nem tekintették fontosnak, mert ősink ruházata is tarka lehetett. A kabáton egységesen viseltek a kis vitézek egy nemzetiszín szalaggal bevont gombot. A fejükön legtöbbször fácántollas fekete bársony kucsmát hordtak.

A szittyák fegyverzete is méltó a lejegyzésre. Magyar címerrel díszített fából,

vagy kartonlemezből maguk által készített pajzzsal védték magukat. Igaz, leginkább a hógolyócsatákban jutottak nagyobb szerephez. Az íjakat mogyorófa és nyírfa ágából faragták. Nyilaik nádból készültek, amelyeket bodzafanehézzel láttak el, és hegyes szöggel szerelték fel. Használtak még vas- és rézfokost, vashegyű dárdát és szeges buzogányt is. A szittyá vitézek bal oldalán igazi kard fityegett. Egyesek ott-hon egész fegyverarszenállal rendelkeztek, ők szívesen kölcsönöztek szegényebb pajtásaiknak néhány darabot.

Hortobágyi leírása alapján a szittyá vitézek kivonulása a kisváros fontos lát-

ványossága lehetett. Amint a szittyák az előbb említettekkel felszerelve és indulót harsogva játszani indultak, akkor a hölgyek keszkenőiket lobogtatták, az urak pedig megemelték kalapjukat. A szittyá játékok során általában két csapatra oszlottak, és így küzdöttek egymással sík terepen, vagy várostromot játszottak. Amint említettem a cél nem a másik legyőzése volt, hanem a dicső múlt eljársása. A játék so-

Hortobágyi Ágost könyvének tanulmányozása során óhatatlanul felidézzük magunkban Nyilas Misi történetét és a Pál utcai fiúk halhatatlan és kortalan hősiességét. Az önfelelt csapatjátékot szerető kisdiákok kiemelkedő önszervező készségét és színes fantáziáját látjuk az egykori szittyá kisvitéz által írt könyvben megörökítve. Megtudjuk belőle, hogy a szerző édesapja, sőt nagyapja is a szittyásdin nőtt fel. A nyugalmazott királyi tanfelügyelő szomorúan állapítja meg, hogy a könyv megírásakor már elhalványodott az a cserkészélet, amelyet ő megélt. Bár jómagam reménykedem abban, hogy a 21. században is élhetnek köztünk olyanok, akik falusi, kisvárosi gyerekként kaptak még ízelítőt az igazi cserkészéletből, de az is lehet, hogy Hortobágyi Ágost volt az utolsó szittyá vitéz.

rán kiderült, hogy ki a legjobb úszó, céllövő, várostromlító, dárdavető.

A szittyásdinak a szülői ház is a hasznát látta. A szittyatáborból megtérő vitézek igyekeztek mindig zsákmánnyal hazatérni. Hoztak csipkebogyót lekvárfőzéshez, sütnivaló békacombot ínycsecknek, halat, gombát, somot, szamócat.

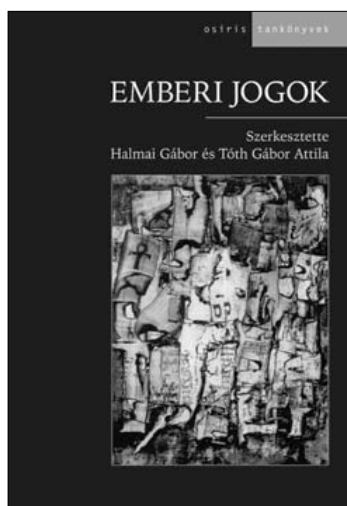
Hortobágyi Ágost könyvének tanulmányozása során óhatatlanul felidézünk magunkban Nyilas Misi történetét és a Pál utcai fiúk halhatatlan és kortalan hősiességét. Az önfeledt csapatjátékot szerető kisdíákok kiemelkedő önszervező készségét és színes fantáziáját látjuk az egykori szittyá kisvitéz által írt könyvben megörökítve. Megtudjuk belőle, hogy a szerző édesapja, sőt nagyapja is a szittyásdin nőtt fel. A nyugalmazott királyi tanfelügyelő szomorúan állapítja meg, hogy a könyv megírásakor már elhalványodott az a cserkészélet, amelyet ő megélt. Bár jómagam reménykedem abban, hogy a 21. század-

ban is élhetnek köztünk olyanok, akik falusi, kisvárosi gyerekként kaptak még ízeletit az igazi cserkészéletből, de az is lehet, hogy Hortobágyi Ágost volt az utolsó szittyá vitéz. Illó tehát visszaadnom a szót e rég elhunyt tiszteletre méltó honfinak.

„Röviden elmondtam tehát a régi díákok cserkészkedését. Azért találtam célszerűnek szittyavitézkedéseink megörökítését, hogy elbeszéléssel a mai cserkészek ismereteit bővítsem, s hogy alkalmat adjak a mai ifjúságnak a múlt és jelen összehasonlítására, az okulásra s jó és üdvös tulajdonaik visszahonosítására, mert azt le kell szögezmem, hogy habár bennünket a mai rohamléptű haladás minden tekintetben túlszárnyalt; az ideális, rajongó és tiszta hazaszeretetünkben és magyar nemes önérzetünkben mindenkor utolérhetetlenek maradunk!”

Karancz Gábor

Marcali Városi Helytörténeti Múzeum

Az Osiris Kiadó könyveiből